

ارزیابی نقش نهادگرایی در روند توسعه پایدار مناطق مرزی (مورد مطالعه: استان خراسان جنوبی)

محمد اسکندری ثانی^۱، مرتضی اسمعیل نژاد^۲، عاطفه خزاعی آواز^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۷/۱۰
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۹/۲۸

از صفحه ۳۱ تا ۵۲

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی
سال ششم، شماره بیست و یکم، بهار ۱۳۹۷

چکیده

نهادگرایی در راستای پایداری یا عدم پایداری یک فضای جغرافیایی فقط یک ایده تحلیلی نیست، بلکه از زمان شکل گرفتن نهادگرایی جدید به عنوان پارادایم غالب توسعه و پایداری منطقه‌ای، در درون آن سیاست‌ها و ابزارهای متنوعی برای برخورد با مشکلات گوناگون در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی ارائه شده است. استان خراسان-جنوبی به عنوان یکی از استان‌های مرزی و محروم کشور در سال‌های بعد از تقسیمات استانی مورد توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان برای خروج از توسعه‌نیافتگی بوده است ولی باین وجود هنوز سهم تولید درآمد ناخالص ملی استان از کشور در حدود (۰,۵٪) است که نمایانگر عدم خروج از چرخه توسعه‌نیافتگی است. روش این پژوهش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از ابزار پرسشنامه انجام گرفته، بنابراین نخست عدم موفقیت رویکردهای پیشین را مورد بررسی و سپس از منظر نهادگرایی به مسئله توسعه استان و علل ضعف آن پرداخته شده است. حجم نمونه به روش در دسترس و روش نمونه‌گیری نهادهای از نوع هدفمند می‌باشد. ارزیابی مدل مفهومی پژوهش از طریق تحلیل مسیر به روش حداقل مربعات جزئی و به کمک نرم‌افزار VISUAL PLS انجام گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که در وهله نخست عامل آگاهی و سپس عامل زمینه‌ها و بسترهای شکل‌گیری، تداوم و گسترش نهادهای بیشترین تأثیر را بر توسعه پایدار استان از منظر نهادی دارند. همچنین درک کلی تصمیم‌گیران و تصمیم‌سازان از نقش نهادهای توسعه پایدار استان تأثیر مستقیمی بر توسعه محلی و منطقه‌ای پایدار منطقه دارد.

کلید واژه‌ها: نهادگرایی، خراسان جنوبی، توسعه پایدار، مناطق مرزی.

۱- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه بیرجند، خراسان جنوبی، ایران، (نویسنده مسئول) Meskandarisani@birjand.ac.ir

۲- استادیار گروه جغرافیا دانشگاه بیرجند، خراسان جنوبی، ایران.

۳- کارشناس ارشد جغرافیای سیاسی دانشگاه بیرجند، خراسان جنوبی، ایران. a.khazaei1393@gmail.com

بیان مسئله

پس از جنگ جهانی دوم، اندیشه توسعه منطقه‌ای در طول سال‌های شکل‌گیری آن به‌صورت یک‌رشته مستقل، دچار تحولات فراوانی شده است. به نظر نسل اول اندیشمندان توسعه و در چارچوب مکانیکی پارادایم نئو کلاسیک، غایت توسعه، افزایش درآمد سرانه واقعی و به تبع آن قدرت خرید از طریق رشد تولید ناخالص ملی بود؛ از این‌رو کلید پیشرفت جوامع در حال توسعه را در سرمایه‌گذاری فیزیکی و افزایش ظرفیت‌های تولید یافتند. مدل‌های رشد هارورد - دومار^۱، مدل دوبخشی لوئیس^۲، مراحل رشد روستو^۳، فشار بزرگ روز نشتاین - رودن همگی مدل‌هایی بودند که به سرمایه‌گذاری فیزیکی توجه خاصی داشتند. نسل دوم این اندیشمندان، به‌طور دقیق‌تر الزامات تحول اقتصادی و توسعه را مورد بررسی قرار دادند و در نهایت نگرش سومی در دو دهه گذشته در حوزه‌های علمی و در سطح سیاست‌گذاری و عملیاتی شکل گرفت که در آن، نهادها و سرمایه اجتماعی که مدت‌ها از آن‌ها غفلت شده بود و تحت عنوان کلی مفروضات یا شرایط ثابت از آن‌ها یاد می‌شد، مورد توجه قرار گرفتند. بر این اساس بوده است که در سال‌های اخیر ادبیات مربوط به توسعه و نهادها به‌طور قابل توجهی رشد کرده است (متوسلی، ۱۳۹۰: ۶۰، شیخی و مولوی، ۱۳۹۱: ۸۷). از نظر نهادگرایی جریان بازار آزاد در موضوع توسعه مناطق محروم در غیاب توجه به «نهادهای لازم برای شکل‌گیری پایداری» راه به خطا رفته است. این کشورها برای توسعه باید به بازسازی نهادهای مقاوم و اساسی پایداری بپردازند. بدین ترتیب مشخص است که این جریان درصدد است شرایط پیشرفت و توسعه پایدار و البته با درجاتی از بومی‌سازی را شناسایی و راه نیل بدان را تعبیه کند (مؤمنی، ۱۳۹۰: ۷۵). به‌طور کلی وقتی نهاد به‌عنوان واحد تحلیل برگزیده می‌شود، نهادگرایان در آن چارچوب به همه اموری که به اصلاح نهادی مربوط می‌شود به‌عنوان عامل و یا مانع توسعه نگاه می‌کنند. بدین ترتیب نهادگرایان در ساده‌ترین عبارت فرآیند توسعه را «فرآیند دگرگونی نهادی» معرفی می‌کنند. به این اعتبار اگر نهادها مشوق دانش‌های ثمربخش به‌جای دانش‌های بی‌ثمر

1- Harvard-Domar

2- Loeis

3- Roseto

باشند توسعه امکان پذیر می شود (نورث^۱، ۲۰۰۰). در طول دو دهه اخیر یعنی از سال های اولیه دهه (۱۹۹۰) چندین حوزه در علوم اجتماعی رواج دوباره تفکرات و ایده هایی را تجربه کرده اند که نهادها را در کانون توجه اندیشه و عمل خود قرار داده اند. نهادگرایی یک ایده قدیمی است که پارادایمی شدن آن به اوایل قرن بیستم برمی گردد (تی^۲، ۲۰۰۷: ۲۶). در حالی که نهادگرایی جدید در حوزه هایی همچون اقتصاد، علوم سیاسی، جامعه شناسی، برنامه ریزی منطقه ای و ناحیه ای و به ویژه در حوزه های مرتبط با حکمروایی و مدیریت شهری قابل ردیابی است؛ تکامل نظریه های نهادگرایی در درون نظریه های برنامه ریزی، تحلیل فرآیندهای اجرا، اقتصاد سیاسی برنامه ریزی و نظریه های برنامه ریزی صورت گرفته است (ورما^۳، ۲۰۰۷: ۶۴).

استان خراسان جنوبی به عنوان یکی از نقاط کمتر توسعه یافته و استان نوپا با چالش های مهمی در راه توسعه و پیشرفت مواجه است. در سال های بعد از تقسیمات کشوری، استان خراسان جنوبی دارای منابع مالی مستقلی شده و شهر بیرجند به عنوان قطب رشد جدید برای توسعه منطقه معرفی شد. در کنار سرازیر شدن منابع مالی حاصل از فروش نفت، طرح های ویژه ای خاص مناطق محروم همچون طرح توسعه نهبندان نیز مورد توجه قرار گرفت؛ اما شواهد نشان می دهد که این استان هنوز در رده استان های محروم کشور قرار دارد و آمار نشان دهنده خالی شدن بسیاری از روستاها به ویژه در شهرستان های نهبندان، درمیان، سربیشه و زیرکوه است. همچنین توسعه در قطب رشد بیرجند و سایر کانون های مهم استان همچون فردوس، طبس و قاین با تردیدهایی همراه است. در این استان خروج سرمایه مالی و انسانی به ویژه به سمت مشهد یکی از مهم ترین موضوعاتی است که کانون های بزرگ استان برای توسعه با آن روبه رو هستند. از این رو سؤال اصلی پژوهش بر آن است که چرا با وجود تزریق منابع مالی هنگفت و تهیه برنامه های مختلف (مانند طرح های عمومی توسعه همچون آمایش و اسناد توسعه شهرستان ها و یا طرح های ویژه همچون طرح توسعه مناطق مرزی در حال تدوین و یا مناطق محروم) هنوز این استان جایگاه خود را به دست نیاورده، بلکه

1- North
2- Teitz
3- Verma

وابستگی بیشتری نیز به پول نفت پیدا کرده است (عندلیب و مطوف، ۸۷:۱۳۸۸). نویسندگان برای پی‌جویی مسئله در کنار توجه به عوامل طبیعی همچون خشک‌سالی به دنبال عمیق‌تر نگاه کردن به آن می‌باشند و از این‌روست که مسئله توسعه پایدار منطقه‌ای استان را از منظر نهادگرایی دنبال می‌نمایند. پس در این پژوهش سعی شده است تا با استفاده از دیدگاه نهادگرایی روند توسعه استان مورد توجه قرار گیرد و در پی یافتن پاسخ به این سؤال هستند که آیا نهادگرایی یا اقتصاد نهادگرا می‌تواند عاملی مثبت جهت رسیدن به توسعه پایدار در استان خراسان جنوبی باشد یا خیر؟ در راستای پاسخ به این سؤالات دو فرضیه کلی بیان می‌شود که:

✓ در بین نظریه‌های توسعه منطقه‌ای رویکرد نهادگرایی (با تأکید بر آگاهی نهادی، زمینه‌های شکل‌گیری، تداوم و گسترش نهادها، تأثیرات نهادی) پتانسیل بیشتری برای توسعه استان دارد.

✓ عدم توجه به رویکرد نهادگرایی (عدم توجه تنوع کارکردی نهادی، نهادگرایی اجتماع‌محور، درک کلی از نقش نهادگرایی در توسعه محلی و منطقه‌ای) در توسعه استان به توسعه نیافتگی منجر شده است.

در این پژوهش نویسندگان به دنبال این هدف هستند که علت ضعف نهادگرایی در استان خراسان جنوبی را پیدا نموده و به پاسخ این سؤال دست پیدا کنند که توسعه منطقه‌ای بر مبنای نهادگرایی تا چه میزان می‌تواند زمینه‌های توسعه استان خراسان جنوبی را فراهم کند؟

مبانی نظری پژوهش

برای اولین بار نهادگرایی در واقع از اواخر قرن (۱۹) در حوزه علم اقتصاد و در میان اقتصاددانان آمریکایی بروز نمود. اولین اقتصاددانان در این رابطه، توریستن ویلن^۱، جان راجر^۲، کامونز^۳ و وزلی میچل^۴ بودند. این نگرش در عین حال که نقدی بر اقتصاد

1- Toristen veblen

2- Jan rajer

3- Kamonz

4- Vezli michel

نئوکلاسیک دارد، توجه خاص به عناصر و فضاهای غیراقتصادی همچون اجتماعی، جغرافیایی، فرهنگی و غیره که افراد در آن تصمیم می‌گیرند، دارد (دادگر، ۱۳۸۳: ۴۴۲). در زیر به تعریف هر یک از واژه‌ها پرداخته می‌شود.

نهادگرایی: نهادگرایی عبارت است از القا و انتخاب اصول و موازین و ارزش‌های حاکم محیطی و جغرافیایی و ایجاد ساختار متناسب یا گسترش ساختارهای درون منطقه‌ای بر مبنای ارزش‌ها و برای تداوم رشد و رسیدن به اهداف عالی‌تر منطقه.

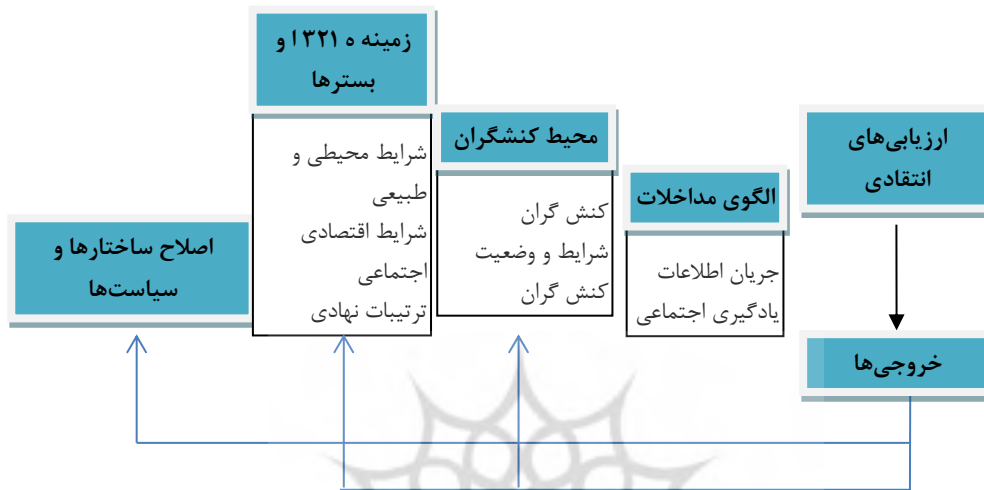
ویژگی‌ها و کارکردهای نهاد: نهاد از ویژگی‌های چهارگانه استمرار، ثبات و ماندگاری (به این طریق، هنجارها و الگوهای ثابت رفتاری به نسل‌های بعدی انتقال یافته)، انعطاف‌پذیری (پویایی، تحول‌پذیری و انعطاف‌پذیری به تطبیق با نیازهای متغیر انسان‌ها در طی زمان می‌پردازد)، انحلال‌ناپذیری (به دلیل برآورد نیازهای زیربنایی جامعه) و الزام و اجبار (ارزش‌ها و هنجارهایی که غالب اعضای جامعه، آن را پذیرفته و رعایت می‌نمایند) برخوردار است. از سوی دیگر، نهاد دارای چهار کارکرد اصلی: آموزش الگوی رفتاری، مشخص کردن نقش و تعیین انتظار از نقش، القا شیوه رفتار نهادی شده و تنظیم و نظارت بر رفتارهای افراد جامعه می‌باشد (پورسعید و حصیرچی، ۱۳۹۱: ۴۳).

در سال‌های اخیر ادبیات مربوط به توسعه و نهادها به‌طور قابل‌توجهی رشد کرده است، برخی اندیشمندان باوجود تأکید کلی بر نهادها، به‌طور خاص بر نهادهای غیررسمی مانند باورها و مدل‌های ذهنی تأکید می‌کنند که مهم‌ترین نظریه‌پرداز در این باره داگلاس نورث است (نورث، ۲۰۰۵). گروهی دیگر از نظریه‌پردازان بر تحولات تاریخی و تأثیر گذشته کشورها به‌ویژه مستعمره بودن آن‌ها تأکید می‌کنند که در این باره بحث‌انگیزترین موضوع را آسم اوغلو^۱، جانسون^۲ و رایبسون^۳ (۲۰۰۱) مطرح کردند، باردهان^۴ نیز از دیگر اندیشمندان توسعه منطقه‌ای است که چندین موضوع مختلف از جمله مشارکت، هماهنگی و حقوق مالکیت را در این باره مورد توجه قرار می‌دهد (باردهان، ۲۰۰۵: ۱۰۹). هم‌چنین در این باره می‌توان به مقالات «ناک و کifer»^۵ اشاره

1- Asem oghlu
2- Janson
3- Rabinson
4- Baredhan
5- Nak & kifer

کرد که به‌طور عمومی از زاویه تأثیر نهادها بر اعتماد و همکاری یا همان سرمایه اجتماعی، درباره تأثیر نهادها بر توسعه بحث می‌کنند (اسموگولوند، ۲۰۰۱: ۶۰۳). از سوی دیگر توسعه پایدار یکی از مؤخرترین رویکردها در توسعه منطقه‌ای است. توسعه پایدار با انتقاد به اینکه شکل‌های سنتی توسعه محلی و منطقه‌ای بیش‌ازحد، اقتصادمحور بوده‌اند مسائل زیست‌محیطی و اجتماعی را نیز همپای توسعه اقتصادی سرلوحه کار قرار داده است. در چارچوب رویکرد توسعه پایدار، توسعه محلی و منطقه‌ای باید هم‌زمان در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی صورت گیرد و توسعه در این عرصه، پایدار باشد. توسعه پایدار ایده‌های گسترده‌تری را در زمینه رفاه، سلامتی، خوشبختی، کیفیت زندگی و امثال این‌ها در سطح محلی و منطقه‌ای مطرح نموده است (فرجی راد و کاظمیان، ۱۳۹۱: ۴۹). نهادگرایی به‌جای تمرکز بر خلاصه آمارهای توصیفی و جمع شده در زمینه نتایج رشد و توسعه، در جست‌وجوی تبیین ویژگی‌های اساسی و نوع رشد و توسعه می‌باشد. بر اساس این رویکرد، دارائی‌های مجزای محلی و قابلیت‌های اقتصادی درونی به‌عنوان پایه‌ای برای توسعه و بنیانی برای ایجاد و راه‌اندازی رقابت‌پذیری محلی و منطقه‌ای تلقی می‌شوند. نهادگرایی بر شرایط و بنیان‌های لازم برای توسعه محلی و منطقه‌ای تأکید دارد. بر اساس این رویکرد، نهادها اعم از رسمی و غیررسمی به‌عنوان بخش مهم و جدایی‌ناپذیر در کاهش عدم قطعیت و ریسک و افزایش اعتماد در توسعه منطقه‌ای تلقی می‌شوند. نهادگرایی با تأکید بر اینکه فضاهای مختلف دارای شرایط نهادی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی خاص خود هستند، معتقد به اصول انعطاف‌پذیر و مدل‌های متنوع توسعه منطقه‌ای و محلی می‌باشد. در رویکرد نهادگرایی مفاهیمی (شکل شماره ۱) همانند سرمایه اجتماعی، اعتماد، شبکه‌ها، ساختارهای حقوقی و مقرراتی، هنجارها، اشکال سازمانی، ترتیبات نهادی، درجه رسمی بودن نهادها، ظرفیت نهادی و حکمروایی نقش مهمی در تدوین سیاست‌ها و تصمیم‌گیری‌های توسعه به‌طور اعم و توسعه محلی و منطقه‌ای به‌طور اخص دارند (فرجی راد و کاظمیان، ۱۳۹۱: ۴۹). در کنار این حرکت در بخش‌های مختلف اقتصادی نشان‌دهنده تمایل کارآفرینان به کار در بخش غیررسمی نتیجه عدم تقارن بین نهادهای

رسمی (مدون، دارای قوانین و مقررات) و نهادهای غیررسمی (هنجارها، ارزش‌ها و کدهای رفتاری) است (ویلیام و شهید^۱، ۲۰۱۶).

شکل شماره (۱). چارچوب تحلیل نهادی و توسعه پایدار منطقه‌ای.

روش پژوهش

همچون هر پژوهش دیگری انجام این پژوهش نیز مستلزم بهره جستن از مجموعه‌ای از روش‌های جمع‌آوری اطلاعات می‌باشد. اطلاعات از طریق روش اسنادی و جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی، منابع و مواد لازم برای تدوین مبانی و چارچوب نظری پژوهش گردآوری شد و در این بخش اطلاعات و مواد تجربی از طریق پرسشنامه و مراجعه به نهادهای موجود در استان فراهم شد. پایه‌های علمی این پژوهش مبتنی بر مفاهیم جدید در توسعه منطقه‌ای با تأکید بر نهادگرایی است. با توجه به ماهیت موضوع رویکرد حاکم بر این پژوهش روش توصیفی-تحلیلی است و پژوهش دارای جنبه کاربردی می‌باشد که به‌منظور یافتن اثرات نهادگرایی بر توسعه استان خراسان جنوبی از روش کتابخانه‌ای - اسنادی و میدانی نیز استفاده شده است. بدین ترتیب روش انجام این پژوهش تلفیقی از روش‌های کمی و کیفی است. با استفاده از نرم‌افزار SPSS نتایج

به دست آمده تجزیه و تحلیل شد. جامعه آماری این پژوهش تمامی مطلعین، نخبگان و مسئولین سازمان‌ها و نهادهای دولتی و مردمی در استان خراسان جنوبی به تعداد (۱۲۰) نفر می‌باشند. با توجه به ماهیت، نقش و کارکرد نهادها و میزان اثرگذاری آن‌ها بر روند تصمیم‌گیری‌ها و در نهایت بر اساس میزان نقش و اثرگذاری آن‌ها بر توسعه استان نهادهای مشخصی انتخاب شدند، با توجه به اینکه هر کدام از نهادهای مورد مطالعه ساختار سازمانی مجزایی دارند، بنابراین واحدهای موجود در هر کدام از آن‌ها ملاک تعیین حجم نمونه قرار گرفت و در نهادهایی هم که فاقد ساختار سازمانی مشخصی بودند -مانند تشکلهای مردمی- اعضای آن‌ها ملاک تعیین حجم نمونه قرار گرفت. روش نمونه‌گیری نهادها از نوع هدفمند بوده و نهادها و اعضا یا واحدهای درون آن‌ها بر اساس ارتباطی که با موضوع داشته‌اند انتخاب شده‌اند. در مجموع تعداد (۶۰) پرسشنامه از خبرگان و متصدیان توسعه استان تکمیل شده است. جهت اطمینان از کفایت نمونه‌گیری در این پژوهش از شاخص (KMO) و آزمون بارتلت استفاده شد (جدول شماره ۱). این شاخص در فاصله بین صفر تا یک قرار دارد. اگر مقدار شاخص نزدیک به یک باشد داده‌های مورد نظر برای تحلیل عاملی مناسب هستند؛ در غیر این صورت نتایج تحلیل عاملی برای داده‌های مورد نظر معتبر نیست. آزمون بارتلت یکی دیگر از روش‌های تشخیص مناسب بودن داده‌ها می‌باشد، که در این آزمون اگر سطح معنی‌داری مقدار کوچک‌تر از (۵٪) باشد تحلیل عاملی برای شناسایی مدل عاملی مناسب است (زبردست و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۱).

جدول شماره (۱). شاخص KMO حاصل از به‌کارگیری آزمون بارتلت

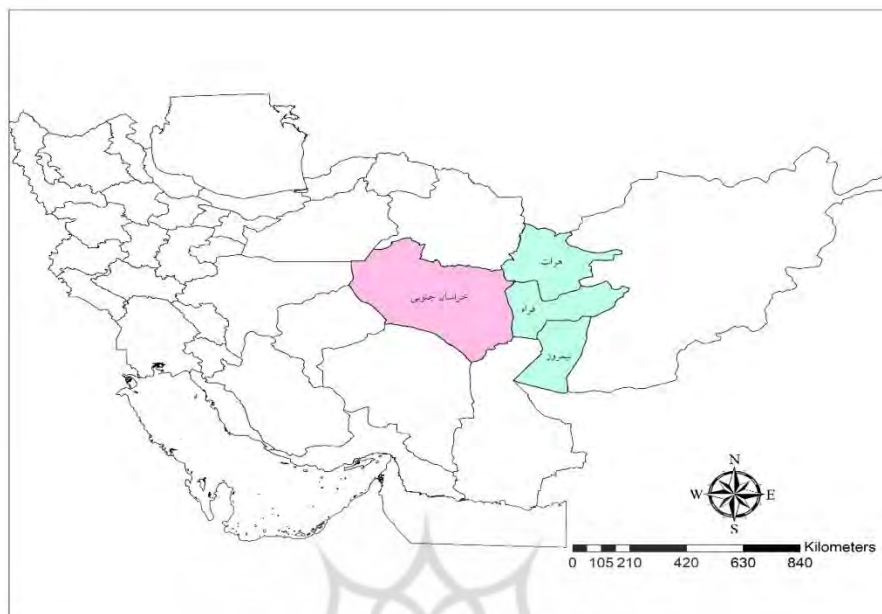
شاخص KMO	۰.۷۹۸
آزمون بارتلت	۱۰۱۷۱.۲۸
درجه آزادی	۷۰۱
مقدار (sig)	۰.۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶.

قلمرو پژوهش

سرآغاز شناخت هر واحد جغرافیایی و از جمله شهر، موقعیتی است که آن واحد یا شهر در محدوده جغرافیایی ناحیه‌ای و محلی می‌تواند داشته باشد. موقع جغرافیایی در ارتباط

با شهر، مجموعه‌ای از داده‌های طبیعی، اقتصادی و انسانی موجود در فضای ناحیه‌ای که شهر در آن تکوین یافته مشخص می‌شود (فرید، ۱۳۹۰). استان خراسان جنوبی به واسطه موقعیت جغرافیایی و ژئوپلیتیکی‌اش، در یک دوره طولانی در حلقه واسط رقابت ژئوپلیتیکی بین دو قدرت بزرگ بری پایه و بحری پایه در قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم قرار داشته است. وجود دو کنسولگری انگلیس و روسیه در بیرجند نشان از اهمیت ژئوپلیتیکی این منطقه در گذشته نه‌چندان دور دارد. همچنین واقع شدن در کریدر شرق کشور، این استان را در کانون موقعیت ارتباطی قرار داده است. این محدوده در گذشته حلقه واسط و معبر عبور کاروان‌های تجاری و پل ارتباطی بین شرق و غرب عالم بوده است. در دهه‌های اخیر و به‌خصوص پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و ایجاد چندین کشور محصور در خشکی جدید، موقعیت ترانزیتی شرق کشور بسیار اهمیت یافته است. این شهرستان به دلیل همسایگی با کشور محصور در خشکی افغانستان و از آن طریق سایر کشورهای محصور در خشکی آسیای مرکزی و قرار گرفتن در مرکز محور ترانزیتی توسعه محور شرق، جایگاه ترانزیتی و ارتباطی بی‌نظیری دارد (سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۹۶). استان خراسان جنوبی بیشترین هم‌جواری را با استان خراسان رضوی (۶۰۱ کیلومتر) و در مرتبه بعد با استان کرمان (۳۳۴ کیلومتر) و سپس با کشور افغانستان (۳۳۷ کیلومتر با ولایت فراه و هرات) دارد (رضازاده، ۱۳۹۶: ۴۵).

شکل شماره (۲). موقعیت مرزی استان خراسان جنوبی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

یافته‌های پژوهش

نتایج آمار توصیفی و سؤالات باز نشان می‌دهد که در حدود (۳۵٪) افراد پاسخگو تحصیلات لیسانس، (۴۷٪) فوق‌لیسانس و (۱۸٪) مابقی داری تحصیلات دکتری می‌باشند. در خصوص سؤالات باز پرسشنامه اولین سؤالی که مطرح شد، نظر پاسخ‌دهندگان در خصوص درک و اشراف به مسئله توسعه پایدار است که در این خصوص تمامی افراد به توسعه پایدار آشنا بودند و درک صحیحی از آن داشتند که در ذیل چکیده تعاریف آن‌ها مشاهده می‌شود. به عبارت دیگر با توجه به تعاریف ارائه شده از "توسعه پایدار" بر اساس نتایج سؤالات باز از پرسشنامه می‌توان تحلیل‌های زیر را ارائه کرد: توسعه پایدار در واقع به معنای استفاده بهینه از منابع است به گونه‌ای که امکان استفاده از آن برای نسل‌های بعد نیز فراهم شود و همچنین توسعه پایدار (توسعه پایا) راه‌حلهایی جهت ارائه الگوهای اجتماعی و اقتصادی دارد و فرآیندی است در استفاده از منابع، سرمایه‌ها و غیره جنبه‌های گوناگون توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را در برمی‌گیرد که برای آیندگان هم اثرگذار بوده و باثبات و پایدار باشد. در واقع از منابع و امکانات به شیوه‌ای استفاده شود که با نیازهای حال و آینده سازگار باشد و راه‌حلهایی برای پیشرفت جامعه ارائه دهد، توسعه و پیشرفتی که آنی نبوده و برای همیشه باشد و پیشرفت کمی و کیفی را به صورت مداوم در پی داشته باشد. توسعه پایدار سبب افزایش توانمندی‌های علمی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی در سطح جامعه و همچنین پیشرفت جامعه در زمینه‌های مختلف و استفاده بهینه از منابع می‌شود؛ اما از سوی دیگر حدود (۶۰٪) از پاسخ‌دهندگان هیچ‌گونه اطلاعی از اهداف اصلی طرح آمایش استان و اهداف بلندمدت پایدار استان در جهت نیل به توسعه پایدار نداشتند. در همین جهت نیز (۳۰٪) از اهداف بلندمدت ایران در سال (۱۴۰۴) نیز اطلاع کافی نداشتند. این مسئله برای سایر اسناد فرادست استان از جمله سند اشتغال و سایر اسناد فرادست نیز مصداق پیدا می‌نماید. اما آگاهی پاسخ‌دهندگان نسبت به سند توسعه هر شهرستان بسیار خوب بود به طوری که قریب به اتفاق افراد پاسخ‌دهنده نسبت به خطوط اصلی آن اشراف داشتند. در سؤال باز دیگری مطرح شده که توسعه پایدار استان چقدر در سرلوحه حوزه مدیریتی و تصمیم‌گیری‌هایتان نقش دارد؟ که قریب به اتفاق پاسخ‌دهندگان اظهار داشتند که توسعه استان یکی از دغدغه‌های اصلی برای تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی

حوزه مدیریتی‌شان است. اما بلافاصله پس‌از این سؤال، سؤالی مطرح شد که آیا در حوزه مدیریتی شما برنامه‌های همچون همایش و کنفرانس برای توسعه پایدار استان برگزار شده که حدود (۶۵٪) پاسخ‌ها منفی بود. همچنین علت ضعف نهادگرایی در استان نیز به صورت سؤال باز در پرسشنامه مورد بررسی قرار گرفته است که پاسخ‌های ارائه شده شامل عباراتی مانند عدم توجه مسئولین، عدم وجود زیرساخت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی لازم و عدم وجود برنامه‌های هدفمند در مسیر توسعه می‌باشد. دومین علت نداشتن عناصر سازمان‌دهنده است، با توجه به اینکه این استان، استان زرخیزی است و می‌توان با سازمان‌دهی درست به توسعه رسید. سایر مواردی که به عنوان دلایل ضعف نهادگرایی در استان خراسان جنوبی مورد توجه می‌باشد: عدم هماهنگی و نبود برنامه‌ریزی درست در نهادها جهت توسعه استان، خط و مشی‌های اقتصادی، مالی، تجاری، انرژی، کشاورزی و صنعتی و غیره طوری برنامه‌ریزی و طراحی نشده‌اند که از نظر اقتصادی و اجتماعی در مسیر توسعه استان باشند. ناکارآمدی و بی‌توجهی به نیازهای عمومی استان، عدم توجه به نیازهای مردم، عدم روحیه ریسک‌پذیری نهادها، بی‌توجهی دولت به مناطق مرزی، نظارت نداشتن مسئولین استان بر نهادها، عدم سرمایه‌گذاری لازم در سطح استان و در مناطق مرزی، توجه مدیران به حفظ شرایط موجود و عدم حرکت به سوی تعالی و پیشرفت و دگرگونی، دچار روزمرگی شدن کارهای مسئولان و عدم توجه به نخبه پروری، عدم توسعه سیاسی در استان و پایین بودن سطح فرهنگ سیاسی و عمومی جامعه خراسان جنوبی، کمبود اطلاعات در بین نهادها، ضعف در مدیریت و مسئولیت‌پذیر نبودن مسئولین و سوءاستفاده کردن از موقعیت، عدم هماهنگی بین نهادهای گوناگون باعث ضعف و عدم پیشرفت و ترقی استان می‌باشد. پراکنش نهادهای تشکیل شده و اینکه هر نهاد به فکر منفعت و افزایش اعتبار خود بوده تا اینکه به فکر مشکلات جامعه و مردم باشند، عدم آشنایی بسیاری از نهادها با وظایف محوله و همچنین عدم آشنایی مردم با عملکرد و وظایف بسیاری از نهادها، بی‌توجهی مسئولان و نهادها به نهادهای زیردست، فقدان تخصص کافی در انجام وظیفه، از علل و دلایل عدم پیشرفت نهادها در به سمت توسعه می‌باشد.

یافته‌های استنباطی

نتایج حاصل از به‌کارگیری تحلیل عاملی نشان می‌دهد که داده‌های موجود بر روی (۳۵) متغیر موجود به (۶) عامل مهم قابل دسته‌بندی می‌باشند. این (۶) عامل به ترتیب بر اساس مقدار ویژه و درصد واریانس به ترتیب می‌توان آگاهی نهادی، شکل‌گیری، تداوم و گسترش نهادها، تأثیرات نهادی، تنوع کارکرد نهادی و درنهایت نهادگرایی اجتماع‌محور است (جدول شماره ۲).

جدول شماره (۲). نام عامل‌ها، مقادیر ویژه، واریانس و ضریب اختلاف عامل‌ها در تحلیل داده‌ها*

نام عامل‌ها	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی	ضریب اختلاف
آگاهی	۷۹۱	۲۱۴۳	۱۸۵۵	۰۴۵
شکل‌گیری، تداوم و گسترش نهادی	۶۲۳	۱۶۲۶	۲۵۰۲	۰۷۳
تأثیرات نهادی	۵۵۴	۱۴۰۱	۳۸۰۳	۰۳۹
تنوع کارکردی نهادی	۴۴۳	۱۳۳۷	۶۰۴	۰۴۳
نهادگرایی اجتماع‌محور	۳۷	۱۱۱۵	۸۱۶۲	۰۶۷
نهاد و توسعه مناطق مرزی	۲۸۵	۷۲۵	۶۹۵۲	۰۵۵

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶.

مدل معادلات ساختاری

مدل معادلات ساختاری^۱ یک ساختار علی خاص بین مجموعه‌ای از سازه‌های غیرقابل مشاهده است (جدول شماره ۳). یک مدل معادلات ساختاری از دو مؤلفه تشکیل شده است: یک مدل ساختاری که ساختار علی بین متغیرهای پنهان را مشخص می‌کند و یک مدل اندازه‌گیری که روابطی بین متغیرهای پنهان و متغیرهای مشاهده‌شده را تعریف می‌کند. به‌منظور اعتبارسنجی ارزش محتوایی هر یک از شاخص‌ها در اندازه‌گیری مفاهیم مطروحه، در این بخش، به روش مدل معادلات ساختاری، اعتبار مدل طراحی‌شده مورد آنالیز قرار می‌گیرد. یک مدل کامل معادلات ساختاری آمیزه‌ای از نمودار مسیر و تحلیل عاملی تأییدی است. در روش‌شناسی مدل معادلات ساختاری، ابتدا به‌ساکن لازم است تا روایی سازه مورد مطالعه قرار گرفته تا مشخص شود نشانگرهای انتخاب‌شده برای اندازه‌گیری سازه‌های موردنظر خود از دقت

1- Structural Equation Model

لازم برخوردار هستند. برای این منظور از تحلیل عاملی تأییدی استفاده می‌شود (جدول شماره ۳ - ۸).

جدول شماره (۳). نتایج تحلیل عاملی برای نشانگرهای رخساره آگاهی نهادی

گویه‌ها	بار عاملی	خطای استاندارد	آماره تی (T)
۱	۰.۶۹	۰.۰۲۹۸	۲۰.۱۲
۲	۰.۷۱	۰.۰۱۸۹	۲۹.۳۶
۳	۰.۵۵	۰.۰۴۹۹	۱۳.۷۹
۴	۰.۶۸	۰.۰۲۵	۲۱.۸۵
۵	۰.۶۷	۰.۰۲۸۷	۱۹.۵۶
۶	۰.۶۱	۰.۰۲۷۹	۱۵.۱۸
۷	۰.۷۳	۰.۰۲۰۱	۲۴.۷۶
۸	۰.۷	۰.۰۲۹۷	۲۷.۳۶
۹	۰.۶۱	۰.۰۳۵۹	۱۸.۵۴
۱۰	۰.۵۹	۰.۰۴۸۳	۱۴.۵۸

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶.

جدول شماره (۴). نتایج تحلیل عاملی برای نشانگرهای رخساره شکل‌گیری، تداوم و گسترش نهادی

گویه‌ها	بار عاملی	خطای استاندارد	آماره تی (T)
۱	۰.۶۷	۰.۰۳۰۴	۳۰.۱۲
۲	۰.۷۲	۰.۰۲۸۵	۳۸.۴۸
۳	۰.۵۹	۰.۰۴۸۷	۲۲.۵۱
۴	۰.۵۳	۰.۰۵۵۹	۱۹.۲۸
۵	۰.۶۹	۰.۰۳۸۴	۲۹.۴۹
۶	۰.۷۸	۰.۰۱۹۶	۴۰.۱۲
۷	۰.۶۱	۰.۰۴۰۱	۲۲.۵۲

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶.

جدول شماره (۵). نتایج تحلیل عاملی برای نشانگرهای رخساره تأثیرات نهادی

گویه‌ها	بار عاملی	خطای استاندارد	آماره تی (T)
۱	۰.۶	۰.۰۳۵۴	۱۵.۱۹
۲	۰.۵۸	۰.۰۵۱۲	۱۱.۷۱
۳	۰.۶۸	۰.۰۲۸۷	۱۸.۴۶
۴	۰.۵۹	۰.۰۴۹۸	۱۴.۱۴
۵	۰.۷۱	۰.۰۱۹۸	۲۰.۸۵
۶	۰.۶۲	۰.۰۲۹۷	۱۷.۶۵

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶.

جدول شماره (۶). نتایج تحلیل عاملی برای نشانگرهای رخساره تنوع کارکردی نهادی

گویه‌ها	بار عاملی	خطای استاندارد	آماره تی (T)
۱	۰.۶۱	۰.۰۲۹۸	۱۸.۱۶
۲	۰.۵۵	۰.۰۴۷۷	۱۴.۳۲
۳	۰.۵۹	۰.۰۴۰۱	۱۶.۵۶
۴	۰.۶۸	۰.۰۲۱۱	۲۵.۷۵
۵	۰.۵۳	۰.۰۵۴۷	۱۶.۷۴

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶.

جدول شماره (۷). نتایج تحلیل عاملی برای نشانگرهای رخساره نهادگرایی اجتماع‌محور

گویه‌ها	بار عاملی	خطای استاندارد	آماره تی (T)
۱	۰.۵۴	۰.۰۵۴۹	۱۳.۶۵
۲	۰.۶۷	۰.۰۱۹۹	۲۴.۸۶
۳	۰.۶	۰.۰۲۸۷	۲۲.۷۳
۴	۰.۵۱	۰.۰۵۹۹	۱۱.۱۱

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶.

جدول شماره (۸). نتایج تحلیل عاملی برای نشانگرهای رخساره نهاد و توسعه مناطق مرزی

گویه‌ها	بار عاملی	خطای استاندارد	آماره تی (T)
۱	۰.۵۳	۰.۰۴۳۷	۱۲.۶۴
۲	۰.۵۸	۰.۰۳۸۷	۱۴.۹۱
۳	۰.۶۳	۰.۰۲۴۴	۲۱.۶۵

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶.

در مدل معادلات ساختاری علاوه بر روایی سازه که برای بررسی اهمیت نشانگرهای انتخاب‌شده برای اندازه‌گیری سازه‌ها به کار می‌رود، روایی تشخیصی نیز موردنظر است. به این معنا که نشانگرهای هر سازه در نهایت تفکیک مناسبی را به لحاظ اندازه‌گیری نسبت به سازه‌های دیگر مدل فراهم می‌آورند. ملاک کلی برازش را می‌توان با محاسبه میانگین هندسی و میانگین اشتراک به دست آورد که در این پژوهش برابر با (۰.۶) است. این میزان بیانگر برازش قوی و مناسب مدل اندازه‌گیری است (جدول شماره ۹).

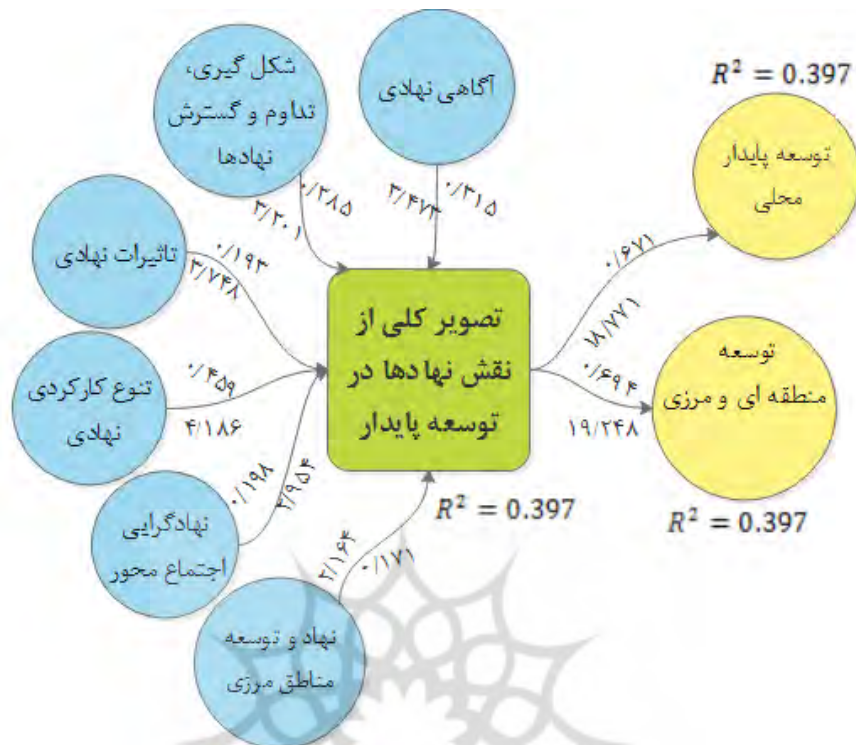
جدول شماره (۹). بررسی متغیرها و میزان روایی آن‌ها

متغیرها	روایی مرکب آلفای کرونباخ مقادیر (AVE) مقادیر (R2)		
آگاهی	۰.۷۲۸	۰.۶۹	۰.۳۵۸
شکل‌گیری، تداوم و گسترش نهادی	۰.۷۹	۰.۷۳	۰.۴۵۶
تأثیرات نهادی	۰.۸۵۱	۰.۸۲	۰.۶۱۲
تنوع کارکردی نهادی	۰.۷۹۱	۰.۷۶	۰.۵۷۸
نهادگرایی اجتماع‌محور	۰.۷۸۱	۰.۷۱	۰.۴۶۸
نهاد و توسعه مناطق مرزی	۰.۷۱۱	۰.۶۲	۰.۳۹۹
درک و فهم از نقش نهادها در توسعه استان	۱	۱	۱
توسعه پایدار محلی	۱	۱	۱
توسعه پایدار منطقه‌ای	۱	۱	۱
شاخص نیکویی برازش	۰.۶		

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶.

مدل ساختاری (آزمون فرضیات)

در قالب مدل معادلات ساختاری فرضیات موردبررسی قرار گرفتند و مسیر مدل ساختاری ارزیابی شد. هر مسیر متناظر با یکی از فرضیات مدل است. آزمون هر فرضیه از طریق بررسی علامت، اندازه و معناداری آماری ضریب مسیر (بتا) بین متغیرهای مکنون با متغیر وابسته است. هراندازه این ضریب مسیر بالاتر باشد، تأثیر پیش‌بینی‌کننده متغیر مکنون نسبت به متغیر وابسته بیشتر خواهد بود (بیشمی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۱۴). با در نظر گرفتن نتایج بررسی روابط بین سازه‌های مستقل و وابسته با استفاده از ضریب مربوط می‌توان به بررسی معنی‌داری اثرات بین سازه‌های پژوهش پرداخت. به‌منظور بررسی معنی‌داری ضریب مسیر باید معناداری مقدار t موردتوجه قرار گیرد، که مقدار موردقبول در سطح معنی‌داری نود درصد و $(\alpha = 0.1)$ (۱.۶۵)، برای سطح معنی‌داری ۹۵ درصد سطح معنی‌داری $(\alpha = 0.05)$ (۱.۹۶) و برای سطح معنی‌داری ۹۹ درصد $(\alpha = 0.01)$ (۲.۵۷) پیشنهاد شده است (هیر و همکاران، ۲۰۱۳: ۱۳۸). ضرایب مسیر را نشان‌دهنده شدت رابطه است، مقادیر (t) و مقادیر (R^2) نشان داده‌شده است (شکل شماره ۳).

شکل شماره (۳). ضریب تحلیل مسیر و مقدار R^2 برای چارچوب مفهومی پژوهش

مدل مفهومی پژوهش (شکل شماره ۳) به کمک روش حداقل مربعات جزئی و با نرم‌افزار (ویژوال پی ال اس) به دست آمد، که مقادیر (t) برای تمامی متغیرها بیشتر از (۱۹۶) به دست آمده که گواه آن است که کلیه فرض‌های پژوهش تأیید گردیده است. با توجه به نتایج به دست آمده از مدل‌سازی به روش حداقل مربعات جزئی و مقادیر (R^2) به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که بر درک کلی از روند توسعه پایدار در خراسان جنوبی شش عامل مطرح شده بیش از (۶۰٪) را پوشش می‌دهد که نشان‌دهنده تأثیر زیاد متغیرهای تعریف شده در حوزه نهادی بر توسعه پایدار مناطق مرزی ایران از منظر نهادی دارد. در جدول زیر می‌توان آزمون‌های مورد بحث را مورد تأیید یا عدم تأیید قرارداد (جدول شماره ۱۰).

جدول شماره (۱۰). آزمون فرضیات پژوهش

فرضیه	آمار تی (T)	ضرایب مسیر	نتیجه آزمون
آگاهی نهادی در توسعه پایدار استان خراسان جنوبی نقش مثبتی دارد.	۳ ۴۷۳	۰ ۳۱۵	تأیید فرضیه
زمینه‌های شکل‌گیری، تداوم و گسترش نهادها در توسعه پایدار استان خراسان جنوبی نقش مثبتی دارد.	۳ ۲۰۱	۰ ۲۸۵	تأیید فرضیه
تأثیرات نهادی در توسعه پایدار استان خراسان جنوبی نقش مثبتی دارد.	۲ ۷۴۷	۰ ۱۹۳	تأیید فرضیه
تنوع کارکردی نهادی در توسعه پایدار استان خراسان جنوبی نقش مثبتی دارد.	۴ ۱۸۶	۰ ۴۵۹	تأیید فرضیه
نهادگرایی اجتماع‌محور در توسعه پایدار استان خراسان جنوبی نقش مثبتی دارد.	۲ ۹۵۴	۰ ۱۹۸	تأیید فرضیه
درک کلی از نقش نهادگرایی در توسعه پایدار استان خراسان جنوبی در توسعه پایدار استان نقش بنیادی دارد.	۱۵ ۸۹۱	۰ ۶۱۲	تأیید فرضیه
درک کلی از نقش نهادگرایی در توسعه پایدار استان خراسان جنوبی در روند توسعه محلی نقش مؤثری دارد.	۱۸ ۷۲۲	۰ ۶۷۱	تأیید فرضیه
درک کلی از نقش نهادگرایی در توسعه پایدار استان خراسان جنوبی در روند توسعه منطقه‌ای و مرزی نقش مؤثری دارد.	۱۹ ۲۴۸	۰ ۶۹۴	تأیید فرضیه

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶.

نتیجه‌گیری

در مکتب نهادی فرض بر این است که فرهنگ و قدرت شیوه رفتار افراد را مشخص می‌کند، پس وجود نهادهای فرهنگی نیز ضروری است تا بتوانند ارزش‌ها و هنجارهای صحیح را در جامعه نهادینه کنند. در اقتصاد نهادگرا سعی می‌شود عوامل مثبت و ویژگی‌های خاص در یک نهاد مورد توجه قرار گیرد و به تقویت آن‌ها بپردازند، بنابراین اگر نهادهای مشخص در رابطه با بهبود زیرساخت‌های مورد نیاز در استان خراسان جنوبی، برای توجه به معضلات و مشکلات ساکنان نقاط مرزی و سایر افراد و گسترش نقاط صنعتی و اقتصادی در شهرهای مختلف استان که دارای قابلیت و ظرفیت‌های نهادی می‌باشند؛ با گسترش دسترسی به منابع و امکانات و غیره شکل گیرد، می‌تواند گامی مثبت در جهت دست یافتن به توسعه‌یافتگی باشد، و به‌مرورزمان و با فراهم کردن زمینه‌های توسعه، استان را از توسعه‌نیافتگی نجات داده و بسترهای

مناسب را جهت رشد و توسعه فراهم کند. با توجه به اینکه نهادهای مورد مطالعه اصلی، نظریات اقتصادی هستند و اقتصاد نیز اصلی‌ترین عامل جهت رسیدن به توسعه می‌باشد، نهادگرایی و توسعه دارای ارتباطات زیادی می‌باشند. نهادها در واقع در جهت رفع یک نیاز شکل می‌گیرند تا به حل مشکل پیش‌آمده بپردازند. در استان خراسان جنوبی نیز با توجه به وضع موجود، شکل گرفتن نهادهایی متناسب با حل مشکلات می‌تواند علاوه بر حل مسائل موجود در جامعه و برطرف کردن نیازها، در نهایت مسیر توسعه را هموار نماید. تنها وجود سازمان‌های مختلف نمی‌تواند راهگشا باشد بلکه باید نهادسازی صورت گیرد که در واقع به معنای ایجاد یا تبدیل یک سازمان به صورت یک جزء یکپارچه و ارگانیک در جامعه است، به طوری که سازمان را قادر سازد نقش فعالی را در طرح‌ریزی ارزش‌های جدید ایفا کند و عاملی جهت تغییر در جامعه باشد. با توجه به سؤالات مطرح‌شده و در نتیجه اطلاعات به دست آمده به این پاسخ می‌رسیم که نهادگرایی می‌تواند عاملی مثبت جهت رسیدن به توسعه‌یافتگی در استان خراسان جنوبی باشد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که در بین نظریه‌های توسعه، نهادگرایی پتانسیل بیشتری برای توسعه استان داراست. توجه به نهادها و مدیریت صحیح آن‌ها از جمله عوامل توسعه می‌باشد، اما در استان خراسان جنوبی تاکنون عدم توجه به نهادگرایی و عدم برنامه‌ریزی و مدیریت یکپارچه نهادها به توسعه‌نیافتگی منجر شده است. پژوهش حاضر در پی شناخت ظرفیت‌های نهادی موجود و ارتباط آن با توسعه در استان خراسان جنوبی می‌باشد. بر اساس نتایج حاصل از پژوهش تقویت شاخص‌های زیر برای توسعه پایدار محلی و منطقه‌ای خراسان جنوبی پیشنهاد می‌شود. شاخصی نظیر نیروی انسانی خلاق و عدم محافظه‌کاری، برخورداری از منابع، هدفمند بودن، روابط درون نهادی، انعطاف‌پذیری، دانش رسمی، یادگیری پیوسته، بستر قانونی، شاخص نظام‌های مشوق، روابط درون منطقه‌ای نهادها، توان جمعی نهادها، دانش بومی، یادگیری تعاملی و یادگیری تجربی را در برمی‌گیرد. خراسان جنوبی به دلیل قرار گرفتن در ردیف استان‌های مرزی و دوری از پایتخت به نوعی از منابع و امکانات دورمانده است، و نتوانسته است همپای استان‌های مرکزی به سمت توسعه‌یافتگی قدم بردارد، در نهادگرایی تأکید به کنش‌های جمعی است بنابراین باید در ابتدا در پی شکل دادن به نهادهایی بود تا بتوانند نیازهای جامعه را تحت پوشش قرار دهند و جامعه موردنظر را

در رسیدن به توسعه‌یافتگی هدایت کنند. جهت گام برداشتن در مسیر توسعه دانش و فناوری، وجود زیرساخت‌های مناسب، نیروی انسانی کارآمد، ابزار و امکانات و دسترسی به منابع نقش به‌سزایی دارند. منابع باید از طریق نهادها و سازمان‌ها در جهت رفع نیازهای جامعه و به‌صورت عادلانه تقسیم شوند، نه اینکه تمامی منابع در دست یک فرد یا یک گروه که صاحب قدرت‌اند قرار گیرد.

یکی از گام‌های دستیابی به توسعه در تمامی جوامع بررسی و دستیابی به ساختارهای نهادگرایی در بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی می‌باشد زیرا با توجه به نگرش‌های مختلفی که در طی سالیان متمادی پیرامون توسعه مطرح گردیده است در نهایت نگرش توسعه نهادگرا بیشترین اثرگذاری را داشته است. در استان خراسان جنوبی نیز با توجه به اینکه تاکنون برنامه جامع و هدفمندی جهت نیل به توسعه‌یافتگی اجرا نشده است سعی در بازسازی نهادهای مقاوم و اساسی پایدار می‌تواند از جمله راهکارهای رسیدن به توسعه باشد زیرا در میان موانع توسعه‌یافتگی در استان اثرات منفی عوامل انسانی بسیار بیشتر از عوامل محیطی بوده است (شکل شماره ۴) که می‌توان با تقویت نهادگرایی که خود بسترساز نظارت بر رفتارها و کنش‌ها و تنظیم روابط می‌باشد گامی مؤثر در جهت دستیابی به توسعه‌یافتگی در استان برداشت.

شکل شماره (۴). چارچوب مفهومی نهادگرایی و توسعه در استان خراسان جنوبی

منابع

- بیشمی، بهار، خدایاری، بهناز ؛ علی پارس زاده (۱۳۹۵). ارائه مدل برندینگ ملی ایران-ادغام مفاهیم برندینگ و تصویر مقصد. دوره ۵، شماره ۱۸.
- پورسعید، سید مسعود ؛ حصیرچی، امیر (۱۳۹۱). انطباق‌پذیری در نهاد و نهادگرایی از منظر مقام معظم رهبری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای. همایش نهادگرایی، سپاه و انقلاب اسلامی.
- دادگر، یدالله (۱۳۸۳). تاریخ تحولات اندیشه اقتصادی. قم: انتشارات دانشگاه مفید.
- رضازاده، زهره (۱۳۹۶). اقدامات توسعه‌ای و نقش آن در تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی. مورد مطالعه کمر بند سبز دشت خوشاب، مرز خراسان جنوبی با افغانستان. فصلنامه مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان، سال ۹، شماره ۱.
- زبردست، اسفندیار؛ خلیلی، احمد و دهقانی، مصطفی (۱۳۹۲). کاربرد روش تحلیل عاملی در شناسایی بافت‌های فرسوده شهری. هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، دوره ۱۸، شماره ۲.
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی خراسان جنوبی (۱۳۹۷). گزارش‌های آمایش سرزمین. جلد ۳.
- شیخی، عبدالمجید؛ مولوی، شهلا (۱۳۹۱). «پدیده نهادگرایی، نهادهای انقلاب اسلامی و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی». همایش نهادگرایی، سپاه و انقلاب اسلامی.
- عندلیب، علیرضا ؛ مطوف، شریف (۱۳۸۸). توسعه و امنیت در آمایش مناطق مرزی ایران. شماره ۱۲، سال ۶.
- فرجی راد، خدر ؛ کاظمیان، غلامرضا (۱۳۹۱). توسعه محلی و منطقه‌ای از منظر رویکرد نهادی. تهران: جهاد دانشگاهی.
- فرید، یدالله (۱۳۹۰). جغرافیا و شهرشناسی. چاپ هشتم. تبریز: انتشارات دانشگاه تبریز.
- متوسلی، محمود؛ مشهدی احمد، محمود؛ نیکونسبتی، علی ؛ سمیعی نسب، مصطفی (۱۳۸۹). پیشگامان نهادگرایی که علم اقتصاد را متحول کردند. تهران: دانشگاه امام صادق.
- مؤمنی، فرشاد (۱۳۹۰). پیکره مفهوم توسعه. نشریه زمانه ، سال ۱۱، شماره ۱۰۷، دی‌ماه. تهران: کانون اندیشه جوان.
- نورث، داگلاس. (۱۳۷۹). ساختار و دگرگونی در تاریخ اقتصادی ترجمه: غلامرضا آزاد. تهران: نشر نی.
- نورث، داگلاس. (۱۹۹۰). اقتصاد نهادگرایی جدید ترجمه: مرتضی مصطفوی. تهران: انتشارات موسسه ترجمان.

- Acemoglu, daron, Johnson, simon, robinson, james A. (2001) "the colonial origins of comparative development: an empirical investigation", the American economic review, vol.91, no.5
- Bardhan, p., (2005) "institution matter, but which ones?" economic of transition, vol.13, No.3
- Colin C. Williams & Muhammad S. Shahid (2016) Informal entrepreneurship
- Hair, J. Hult, T. Ringle, C. and Sarestedt, M (2013). A Primer on Partial Least Squares Structural Equations Modeling (PLS-SEM), los Angele.
- Teitz, m. (2007) planning and the new institutionalism, in institutions and planning, verma, n. Amesterdam: Elsevier.
- Verma, n (2007 Institutions and Planning (Current Research in Urban and Regional Studies) (Current Research in Urban and Regional Studies) (Current Research in Urban and Regional Studies) New ed. Edition, univestity of Buffalo, New yourk, Elsevier.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی